

EL COL·LEGI DE CORREDORS D'ORELLA DE BARCELONA AL SEGLE XVIII

per *M.^a Teresa Rodrigo i Campamà*

El Col·legi de corredors d'orella era la corporació gremial barcelonina que aglutinava els funcionaris que servien unes places públiques com a mitjancers en el comerç de la ciutat. Fundat a la meitat del segle XIII, el Col·legi s'arreglerà des dels seus inicis entre les organitzacions més prestigioses de la ciutat. Els seus membres, tant pel caràcter del seu ofici com pel caire de les seves activitats comercials ocupaven un lloc destacat en el món mercantil a la vegada que es relacionaven amb altres gremis i afers econòmics fora de l'àmbit pròpiament de mitjancers que per ofici els corresponia.

El Gremi arribà al segle XVIII amb la immobilitat institucional que caracteritzava una corporació gremial. Una aproximació a les innovacions que sofrí durant aquest període i un intent de seguir la carrera i projecció social dels seus membres constitueixen els dos objectius bàsics d'aquesta investigació, que pretén per una banda constatar els efectes que la decadència gremial va tenir en aquesta corporació concreta, i per l'altra, situar un grup social determinat en l'espectre social conjunt de la ciutat.

FONTS UTILITZADES

El conjunt documental consultat pot desglossar-se en quatre grups fonamentals:

— Documentació oficial-administrativa: recollida en els registres de l'Audiència de Catalunya de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.); contenen les concessions dels títols de corredors i alguns decrets referents al Col·legi (Ordenances, Privilegis, Jurisdicció...)

— Documentació corporativa: conservada en el fons del Col·legi de Corredors de Barcelona; comprèn els llibres d'Actes dels consells gremials i un valuós volum titulat «Llibre de les 40 Corredories» on consten les successions cronològicament ordenades de les corredories, algunes fins al 1850.

— Documentació notarial: conservada en la seva totalitat en l'Arxiu Històric de protocols de Barcelona (A.H.P.B.); ens han interessat els testaments, capítols matrimonials, inventaris etc. dels corredors que han pogut localitzar-se en els registres dels notaris M. Cabré i Joan i Sebastià Prats.

— Documentació municipal: Cadastre Personal, recollit a l'Arxiu Municipal d'Història de Barcelona. Ens ofereix dades personals dels agremiats i les fluctuacions anuals dels ingressos de membres en la corporació.

LA CORREDORIA COM A INSTITUCIÓ

Un dels fets que mantenien el sentit exclusivista i corporatiu del Col·legi el constituïa la corredoria en si mateixa; d'una banda, el nombre fix de places, de l'altra els sistemes de successió d'aquestes que deixaven poc marge de penetració de persones alienes a la corporació i que generaven un monopoli exclusiu i tancat entre els agremiats.

Les places de corredor eren fixes i proveïdes pel Municipi; després de diverses fluctuacions al llarg de la seva història, el nombre de corredors a Barcelona havia estat, des del 1650, de 40. Cap corredor no podia ingressar al Gremi si no li havia estat concedit el títol d'habilitació corresponent; igualment, encara que s'estigués en possessió d'aquest títol no es podia exercir si no s'estava agremiat. Des de 1716, del Decret de Nova Planta, la competència sobre la provisió de places de corredor va passar del Municipi a l'autoritat central, l'Audiència de Catalunya. Aquest canvi, que assenyalava el punt de partença del present estudi per l'homogenitat de dades que es concreten en la vessant administrativa, no afectà profundament els criteris d'admissió de membres en el Col·legi. Això era degut al fet que la corredoria era considerada com un bé patrimonial. L'obtentor d'una plaça podia designar-ne successor en forma de renúncia nominal sobre aquest. Aquesta fórmula resultava definitiva per fer efectiu un traspàs de propietat. Dels 200 casos d'ingrés registrats al llarg del segle XVIII, no se'n troba cap de rebutjat per l'Audiència o que s'indisposi contra la decisió del renunciat. En casos de litigi, sempre prevalia la renúncia realitzada pel propietari. En definitiva, el paper de l'Administració era el de ratificar un traspàs que ja s'havia establert prèviament entre propietari i successor.

Els fills de corredors gaudien de primàcia en la consecució d'una plaça, particularment si es tractava de substituir la que ocupava el seu pare. Aquest privilegi, gens estrany en el món gremial, s'estengué igualment als gendres de propietaris. Els vincles familiars caracteritzarien una bona part de les successions de places i reduirien el cercle d'aspirants a corredor. Un dels privilegis d'aquest sector de corredors era l'exempció del pagament d'ingrés, però sens dubte, resultava molt més important el fet que se'ls assegurés l'obtenció d'una plaça per davant d'altres candidats.

Els candidats a corredor havien de reunir, segons les ordenances, certs requisits imprescindibles: ser naturals del Principat i gaudir de puresa de sang, orientats ambdós a eliminar la competència d'alguns sectors socials (forans i jueus o conversos). La puresa de sang actuava en un doble sentit; es podia interpretar com a filtre econòmic, car les elevades despeses ocasionades per la investigació genealògica comportaven que només els candidats més capacitats econòmicament poguessin emprendre-les. També com a distinció honorífica, de la qual paradoxalment es van començar a preuar ben aviat els corredors com si hagués estat un privilegi ancestral en la corporació, ignorant que fins a principis del XVII els conversos tenien reservat un nombre de places en el Gremi i que havien estat fins i tot enaltits en el si de la corporació (en les ordenances del 1501, paf. 17: «... que els conversos sien persones bones e de bona fama...») el 1707 la puresa de sang constituïa un argument de pes per demanar el grau de Col·legi.

La corredoria era un bé patrimonial vendible i heretable. Localitzats un 30% dels testaments dels corredors¹ del segle XVIII, es constata que invariablement tots fan menció de la plaça i en determinen successor. Resulta significatiu que corredors menors de trenta anys, dies més tard d'haver obtingut la titularitat de la plaça, fessin testament sobre l'únic bé que posseïen: la corredoria. Els beneficiaris solien ésser familiars propers i posteriorment

1. Els reunits en els llibres dels notaris Prats, notaris del Gremi.

l'esposa i els fills. Aquest afany a mantenir dins la família una plaça que era en essència un càrrec públic evidència fins a quin punt era un bé preuat. La plaça de corredor constituïa de fet, pel seu propietari, el mateix que la botiga pel comerciant.

LA LLOCTINÈNCIA, UNA CAUSA DE DESINTEGRACIÓ

A mesura que augmentà l'activitat comercial de la ciutat, seguint l'empenta econòmica del 1760, es generalitzà la pràctica de l'arrendament de places de corredor.²Això volia dir que el propietari designava un arrendatari o lloctinent per servir la plaça mentre ell es dedicava a altres afers. Els termes de l'arrendament s'estipulaven per contracte, particularment el temps que havia de durar l'acord. El lloctinent contreïa tots els drets i privilegis com a corredor mentre el contracte tingués vigència; per la seva part, el propietari deixava d'estar agregat al Gremi i podia actuar lluny de les traves gremials, encara que mantenint la propietat de la seva plaça. Si volia tornar a exercir podia agregar-se de nou (cas ben poc freqüent, però no inexistent: Josep Taxonera obtingué el 1795 la possibilitat d'exercir de nou el seu ofici després de la mort del seu lloctinent. Taxonera havia estat corredor agregat del 1762 al 1785, i la plaça havia estat en lloctinència durant 10 anys).

Això té la seva importància per al col·lectiu gremial, car els lloctinents eren corredors de fet, però no propietaris de les seves places, i aquest fet feia trontollar el sentit corporatiu original que privilegiava una associació de professionals. La permanència en el Gremi dels lloctinents venia determinada per un contracte aliè al Gremi. Entre el 1770 i el 1800 els lloctinents representaven un 70% sobre el total dels agregats; es tendia d'aquesta manera a una dicotomia que acabaria identificant corredors agregats amb lloctinents i propietaris amb el títol categòric de corredors «no agregats» (i per tant no exercitants).

La propietat de les places era també objecte de monopoli, estiguessin o no agregats els seus obtentors. L'observació de la successió en les corredories ens mostra quina era la mecànica d'aquest monopoli.

DINASTIES DE CORREDORS I PROMOCIÓ SOCIAL

En abordar l'estudi d'una plaça resulta força interessant assolir el màxim possible de coneixements sobre els corredors que l'obtingueren. La informació sobre l'origen o bé sobre la promoció dels corredors no apareix ni de lluny homogènea. No obstant, poden trobar-se unes constants generals, determinades si més no, pel caràcter de l'ofici. El prestigi i la responsabilitat del càrrec —la paraula del corredor tenia valor notarial en els contractes mercantils— exigia dels corredors una experiència en el terreny comercial que en l'àmbit corporatiu barceloní presentaven gremis de categoria semblant als corredors, com botiguers o adroguers, i fins i tot simplement comerciants o negociants. Entre el 1700 i el 1735, el percentatge aproximat d'oficis de procedència del ingressats era:

- corredors (fills o readmesos): 25%
- negociants (sense especificar agregació): 15%
- agregats (90% d'adroguers): 60%

Pel que fa al monopoli de les corredories, s'observa que:

1) Onze places (27,5%) van quedar en mans de les onze respectives famílies que les havien adquirides a principis del XVIII fins ben entrat el XIX. Cal remarcar que cap al tombat

2. Fins aleshores només s'havia donat aquest fenomen en cas de mort del propietari, en el qual la vidua cedia l'exercici a un arrendatari fins que el fill del difunt pogués heretar la corredoria.

del segle, només dues de les places eren servides pels seus propietaris, la qual cosa fa pensar que la corredoria familiar va passar a significar una font d'ingressos, però no un mitjà de vida, ni molt menys una professió per als seus propietaris. La llarga tradició familiar s'estroncava cap al final del segle i els seus membres es decantaven ja cap a activitats més profitoses o de més envergadura. Membres d'aquestes famílies de corredors eren prou coneguts en el comerç de la ciutat, com Burgès, Malet, Canet/Ferrusola (una dinastia interessant, generada per successions entre sogre i gendres i que van arribar a assolir un nivell econòmic gens menyspreable), Galup (potser no els membres més representatius ni rellevants, però personatges ben afermats en la vida gremial que ocuparen llocs de direcció i prestigi dins la corporació), Gualba, Gari, Alegret, Espiell...

2) Setze corredories (35%) experimentaren el monopoli de dues famílies successivament. En alguns casos, les dificultats econòmiques obligaren la primera família a deixar la plaça (generalment, patiren les repercussions de la guerra de Successió). En altres, la rellevància econòmica de la família va arribar a ser tal, que els seus membres es desferen definitivament de la corredoria; entre alguns destacarien els clans Bonet (els quals tractarien posteriorment amb magatzems de teixits estrangers) o els Arboli (que seguirien la via de la matrícula del comerç). Altres places quedaren en mans d'una vídua o una filla, que no podien exercir l'ofici car així ho preveïen les ordenances, les quals cedien la plaça en lloctinència; amb el temps, els lloctinents es feien càrrec de la propietat (per exemple, si la filla es casava i aquest patrimoni no interessava al nou matrimoni).

3) Dotze corredories sofriren el monopoli d'una família durant un període de temps concret, que generalment s'estenia al llarg de l'últim terç de segle. Es tractava de famílies de nou encuny en el Gremi i les propietats no presenten gaires cessions en lloctinència, precisament perquè la seva entrada recent els obligava a defensar l'ofici per si mateixos. La conjuntura econòmica del moment potser no era tan favorable a uns homes que feia poc s'havien incorporat al món del comerç i que havien de competir amb l'experiència dels que portaven molts anys en l'ofici i que havien pogut abandonar-lo en mans de lloctinents per dedicar-se a altres afers.

L'ús continuat del privilegi de successió filial és una constant al llarg del segle XVIII que perdurà en el XIX. Només en el XVIII, un 31% dels ingressats ho fan en qualitat de fills de corredor.

Però no sempre els fills van seguir l'ofici dels pares. El 18% de fills de corredor que van heretar la plaça mai no es va agregar al Col·legi (la qual cosa significa que mai no exerciren la professió, car una cosa implicava l'altra). Del 82% restant, 17% exerciren durant un temps variable i després deixaren la plaça en lloctinència. Un 35 % de fills de corredor van aconseguir, des de l'òptica de promoció gradual dels Gremis envers el Comerç, deslligar-se de la corporació per dedicar-se a altres afers més amplis que la intervenció en contractes mercantils.

LES ACTIVITATS EXTRA-GREMIALS

Es quasi segur que molts corredors no vivien exclusivament de la seva professió, al contrari, les múltiples relacions que establien arrel de la intervenció en els contractes els impulsaven a activitats alternatives i força lucratives. Als corredors de Barcelona els estava permès practicar el comerç fins a un cert grau³ i feren bon ús d'aquesta prerrogativa.

3. A causa potser que el correatge o intervenció de corredor no era obligatòria a la ciutat (com podia ser-ho, per exemple, a Mallorca), i es garantia així la subsistència dels corredors en etapes de poca activitat mercantil.

En la primera meitat del segle, les activitats alternatives més corrents entre els corredors eren els arrendaments públics, fàcilment compatibles amb la professió: l'abast del pa, de la neu, de la carn, de l'exèrcit... Entre els agremiats que s'hi dedicaren trobem A. Morell, i corredors amb tradició al Gremi com Malet o Gualba.

Les empreses comercials capturen també l'atenció de corredors en diversos graus. Així, participaven amb comerciants que tenien botigues amb magatzems de teixits estrangers alguns corredors cap al 1778 (Bonet, Gari, Gener, Espiell, Busquets...),⁴ La Companyia de Comerç també havia despertat l'interès d'alguns corredors; en foren accionistes Pau Bonet i Anton Morell. La representació dels comerciants maltesos l'havia tinguda Jaume Ferrusola, després el seu gendre Bonaventura Canet. i els succeïren Gaspar Malet i el germans Burgès.

En els negocis marítims, Francesc de Clota ocupà un lloc preeminent. La dedicació al comerç l'havia heretada ja del seu pare, Jaume. La seva estada en el Gremi de Corredors fou entre el 1727 i el 1742, període en el qual va ocupar diversos càrrecs en la corporació. Alguns dels seus socis o marmessors en les empreses comercials es movien en l'àmbit dels corredors (Ermengol, Gener, germà i cunyat de corredors, Anton Seguí...).

Martí Campderròs, que havia estat cònsol del Gremi sis vegades fou nomenat factor principal a Puerto Rico per la Companyia de Barcelona.

La indústria d'indianes, principalment, es convertí en un important focus d'inversió. Entre els corredors, no es pot oblidar la figura de Bonaventura Canet, fundador d'una fàbrica amb Esteve Canals; fill i nét de corredors, la seva plaça es va mantenir durant generacions en la família, encara que els seus descendents no visquessin pròpiament d'ella.

Un altre corredor, Gil Grau, fusionà la seva fàbrica d'indianes amb el sabater Magi Pujades el 1775.

La matrícula de Comerç constituïa també una forma de promoció social, però incompatible amb l'adscripció al Gremi. Els registres de matriculats ens mostren alguns noms que anteriorment havien passat pel Gremi de Corredors, o bé que hi havien tingut alguna relació (per exemple, ser propietaris d'una plaça o estar casats amb una propietària). Entre els membres de la Junta de Comerç que havien estat corredors hi trobem F. de Clota, Francesc i Joan B. Arbolí, Salvador Angli, Agustí Alegret... Havien estat propietaris de places Joan P. Gispert, fill de corredor, Jaume Canet Ferrusola, Anton Puget Clarina... Bonaventura Gassó estava casat amb la filla del corredor Arolas. Altres membres eren propietaris de places que havien comprat el 1800, any en què es van crear 20 noves corredories: Esteve Guilla (en la seva joventut havia estat fadrí corredor) Narcís Plandolit o Josep Castanyer.

Cal fer una valoració de les personalitats d'aquests homes que van passar pel Gremi de corredors, bé pròpiament com a corredors o simplement com a propietaris d'una plaça. Es significatiu constatar que, tard o d'hora, els qui serien grans mercaders (Gispert, Clota, Puget, Gener) es desferen de les places. Diríem que mantenir una corredoria en la família era com una assegurança per a uns homes de segona fila en el comerç, un patrimoni per deixar als fills del qual es pogués treure benefici. Aquesta fou una estratègia duta a terme per corredors que després destacarien com a comerciants (Alegret, Arbolí, Espiell, Gualba). Seria necessari seguir la trajectòria de tots els corredors per poder mantenir la hipòtesi que l'agremiació constituïa un esglaó inferior en la promoció d'uns homes de comerç. De vegades, un corredor arrencava la seva carrera des del Gremi. De vegades, posava el fonaments perquè ho fes el seu fill.

4. Vilar, P. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Barcelona, 1968, vol. IV

La corredoria podia sofrir un tractament invers, és a dir, ser comprada com una inversió sense que el comprador contragués cap deure professional. Així ens ho demostra la venda de les 20 noves corredories creades el 1800. L'Administració va posar en pública subhasta vint noves places de corredor el benefici de les quals seria aplicat al servei de millores destinat a contribuir a les despeses militars del govern. El preu de compra oscil·là entre 10.000 i 12.000 lliures. Cal remarcar, però que, només un dels compradors era un veritable corredor, Lluís Serra, un lloctinent que veié en aquesta ocasió l'oportunitat d'aconseguir una plaça de propietat. La resta de places les compraren industrials, comerciants i fins i tot funcionaris públics que poc tenien a veure amb el comerç (José Pérez Quintero, per exemple, va adquirir quatre places que posteriorment arrendaria; era membre del Consell Reial i Tresorer en el Principat).

L'ofici en si no quedava afectat per aquest sistema de compra i venda de propietats, car els lloctinents que aconseguien l'arrendament podien exercir normalment com a corredors. No obstant, si el corredor no era propietari de la seva plaça, el seu dret a l'ofici (i la seva pertinença al Gremi) sempre quedava mediatitzat pel contracte d'arrendament.

CONCLUSIONS

De tot l'exposat, es pot desprendre que en el segle XVIII conflueixen en el Col·legi de corredors dos corrents que marcaren la seva transformació. D'una banda, uns trets conservadors arrelats en les tradicions institucionals i una altra que afectaria tant la mateixa corredoria com les activitats dels corredors.

Entre els trets conservadors, cal assenyalar:

- El sentit patrimonial de les places que desenvolupà un fort sentit restrictiu i exclusivista dels agremiats.
- El seu caràcter públic, que salvaguardava la seva preeminència enfront d'altres agrupacions artesanals superades pel progrés industrial.

Entre els trets progressistes i desintegrants de la institució:

- La corredoria es convertí en un objecte en el qual invertir profitosament sense necessitat d'ésser corredor. Arribà un moment en què els propietaris de les places no eren els corredors que les servien, la qual cosa maldava els principis d'agrupació professional, puix que els lloctinents no podien decidir la seva permanència en el Gremi, sinó que aquesta estava regulada per un acord contractual aliè als privilegis gremials.
- Professionalment, els corredors excediren en molt les prerrogatives que delimitaven el seu ofici. La participació en empreses de caire capitalista i producció extragremial acabarien per atenuar el sentit estricte de la professió.
- La dicotomia entre corredors agregats i no agregats mostra que la plaça podia servir per a una promoció posterior. Arrendar una plaça després d'uns anys de servir-la per dedicar-se a altres afers confirma que, a més a més de lucrativa, una corredoria podia significar la impulsió cap a altres àmbits.

Els corredors no eren, en principi, grans comerciants; com a agremiats eren homes d'ofici. No obstant, alguns van desbordar la seva tasca en tal mesura que van poder deixar l'estament gremial i integrar-se en altres cercles comercials i industrials de caire progressista i capitalista que, a la llarga, acabarien enfrontant-los a la corporació de la qual havien sortit. El Col·legi com a cos presentava a principis del XIX una actitud defensiva oposada a les reformes lliberals mercantils que s'estaven gestant. Per exemple, mai no accedí a posar-se

sota la jurisdicció de la Junta de Comerç⁵ i refermà els seus requisits d'ingrés. L'exigència de les proves de sang perdurava encara el 1829, any de la promulgació del nou Codi de Comerç. Pel Col·legi, aquesta resultava l'única mesura eficaç per intervenir en la tipologia dels membres que admetia quan aquests ja no eren designats per corredors en exercici.

La reforma lliberal retornaria al càrrec de corredor el seu paper públic originari, i el Col·legi, adaptat a les noves exigències (la creació de la Borsa dotà l'ofici de diferents connotacions) seguiria aglutinant aquests professionals en una de les agrupacions més prestigioses de la ciutat.

5. Carrera Pujal, J. *La Economía de Cataluña en el siglo XIX*, Barcelona 1961, vol. II